

MARKAZIY ASAB TIZIMINING O'SMA KASALLIKLARIDA HAMSHIRALIK PARVARISHI

Mamadjanova Maxsuda Rustamovna

*Andijon Abu Ali Ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi "Aqusherlik
va ginekologiya "kafedrası katta o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada markaziy asab tizimi (MAT)ning o'smalari, ularning patogenezi, klinik belgilari, zamonaviy tashxislash usullari hamda davolash jarayonida hamshiralik parvarishining o'rni va ahamiyati yoritilgan. MAT o'smalari bemor hayoti va funksional imkoniyatlariga jiddiy ta'sir ko'rsatuvchi patologiya bo'lib, kompleks yondashuvni talab etadi. Maqolada neyroxirurgik operatsiyadan oldingi va keyingi davrda hamshiraning asosiy vazifalari, parvarish jarayonining bosqichlari, reabilitatsiya jarayonida hamshiraning roli ham batafsil bayon qilingan. Tadqiqot tibbiy parvarish sifatini oshirish va bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: markaziy asab tizimi o'smalari, parvarish, hamshiralik jarayoni, neyroxirurgiya, diagnostika, reabilitatsiya, bosh miya o'smalari.

KIRISH

Markaziy asab tizimining o'smalari zamonaviy tibbiyotning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. MAT o'smalari tarkibiga bosh miya va orqa miya to'qimalaridan kelib chiqadigan birlamchi o'smalar hamda boshqa a'zolardan metastaz tarzida tarqaladigan ikkilamchi o'smalar kiradi. Neyroonkologik kasalliklar jadal rivojlanishi, klinik belgilarining kech va noaniq namoyon bo'lishi, tashxislashning murakkabligi ushbu kasallikni erta aniqlash va samarali davolash masalasini keskin qo'ndirmoqda.

MAT o'smalari bemor hayoti sifatiga kuchli ta'sir etadi. Bunday bemorlarga malakali hamshiralik parvarishi ko'rsatish, ularning funksional holatini

doimiy kuzatish, nevrologik belgilarni nazorat qilish tibbiyot amaliyotida muhim ahamiyat kasb etadi.

Markaziy asab tizimi o'smalarining tasnifi

Markaziy asab tizimi o'smalari bir necha yo'nalishda tasniflanadi: Kelib chiqishiga ko'ra, Birlamchi o'smalar, Gliomalar (astrotsitoma, glioblastoma), Meningiomalar, Nevromalar, Ependimomalar, Ikkilamchi (metastatik) o'smalar, O'pka, ko'krak bezi, buyrak, melanomadan tarqaluvchi metastazlar.

Histologik tasnif (VOZ – WHO bo'yicha)

I-daraja — past malignlik

II-daraja — o'rta malignlik

III–IV-daraja — yuqori malignlik (glioblastoma multiforme)

MAT o'smalarining rivojlanish sabablari va patogenezi

MAT o'smalarining aniq etiologiyasi to'liq aniqlanmagan bo'lsa-da, quyidagi omillar sabab bo'lishi mumkin: Radiatsion ta'sir, Genetik moyillik, Immún tizimi buzilishi, Kimyoviy moddalar bilan ta'sirlanish, Virus faktorlar (EBV, SV-40), Travmatik shikastlanishlar.

Patogenezning markazida miyaning muhim sohalaridagi hujayralarning nazoratsiz bo'linishi, shish tufayli intrakranial bosimning oshishi va qon aylanishining buzilishi turadi.

Klinika va simptomlar

MAT o'smalarining klinik belgilari o'smaning joylashuviga va kattaligiga bog'liq. Belgilar ikki toifaga bo'linadi:

Umumiy miya belgilar

-Bosh og'rig'i, ayniqsa ertalablari

-Ko'ngil aynishi va qayt qilish

-Ko'rishning pasayishi

-Bosh aylanishi

-Epileptik tutqanoqlar

-Ong buzilishi

O‘choqli belgilar

O‘smaga eng yaqin joylashgan miyaning funksional markazi zararlanganda kuzatiladi:

-Nutq buzilishi (afaziya)

-Harakat buzilishi (parez, falaj)

-Ko‘ruv maydonining torayishi

-Sezgi buzilishi

-Muvozanat buzilishi

-Xotiraning pasayishi

Diagnostika usullari

MAT o‘smalarini aniqlash zamonaviy texnologiyalarni talab qiladi:

Instrumental tekshiruvlar: MRT (magnit-rezonans tomografiya) — eng ishonchli usul, KT (kompyuter tomografiya), Angiografiya, PET-tekshiruv (pozitron-neytron tomografiya).

Laborator tekshiruvlar: Onkomarkerlar, Qon tahlillari, Likvor tekshiruv (zarurat bo‘lsa).

Biopsiya: O‘simaning turini aniq belgilashda oltin standart hisoblanadi.

MAT o‘smalarida davolash usullari

Davolash kompleks ravishda olib boriladi.

Neyroxirurgik davolash: O‘simani to‘liq olib tashlash, Stereotaktik operatsiyalar, Endoskopik neyroxirurgiya.

Konservativ davolash

Gormonal preparatlar: Diuretiklar (intrakranial bosimni kamaytirish uchun), Antiepileptik dorilar, Yallig‘lanishga qarshi preparatlar.

Nurlantirish terapiyasi

Radioxirurgiya, Gamma-pichoq, Kiber-pichoq.

Kimyoterapiya: Temozolomid, Protokollashtirilgan kimikurslar.

MAT o'smalarida hamshiralik parvarishi

Hamshira bu jarayonda asosiy nazoratchi, kuzatuvchi va reabilitator sifatida faol ishtirok etadi.

Hamshiralik jarayoni bosqichlari: Bemor holatini baholash, Hamshiralik muammolarini aniqlash, Reja tuzish, Parvarishni amalga oshirish, Natijalarni baholash.

Operatsiyagacha bo'lgan parvarish

- Bemorning umumiy holatini kuzatish
- Qon bosimi, puls, nafas chastotasini nazorat qilish
- Asosiy shikoyatlarni qayd etish
- Parhez bo'yicha ko'rsatmalar berish
- Ruhiy tayyorgarlik (psixologik suhbat)
- Tahlillarni tayyorlash va nazorat qilish
- Allergiya anamnezini aniqlash

Operatsiyadan keyingi parvarish

Nevrologik monitoring: Bemorning hushyorlik holatini baholash, Qo'l-oyoqlarning kuchini tekshirish, Nutqning o'zgarishini kuzatish, Qon bosimi, nafas, saturatsiyani o'lchash.

Asoratlarning oldini olish

Miya shishining oldini olish (dori-darmon nazorati), Qon ketishni erta aniqlash, Infektsiya xavfini kamaytirish, Yotib qolish yaralarini oldini olish.

Parvarish jarayoni

Bosh sohasini baland tutish, Nutq va harakat bilan bog'liq muammolarda yordam, Oziqlanishni nazorat qilish, Suv-elektrolit balansini tiklash, Kateter va drenajlarni kuzatish.

Reabilitatsiya jarayonida hamshiraning roli

Fizioterapiya mashqlariga yo‘naltirish, Nutq terapevti bilan ishlashni, ofiqlashtirish, Psixologik qo‘llab-quvvatlash, Bemor va qarindoshlarga ta’lim berish, Uy sharoitidagi parvarish, Dorilarni qabul qilish qoidolari, Og‘ir belgilarni erta aniqlash.

XULOSA

MAT o‘smalari inson hayotiga bevosita tahdid soluvchi jiddiy kasalliklar qatoriga kiradi. Ularni erta tashxislash, kompleks davolash va yuqori sifatli hamshiralik parvarishi ko‘rsatish bemorning hayot davomiyligi va hayot sifatini yaxshilashda juda muhim ahamiyatga ega. Hamshira bu jarayonda bemor bilan eng yaqin ishlaydigan, doimiy kuzatuvchi va yordamchi bo‘lib, uning professional yondashuvi davolash natijalariga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. World Health Organization. Classification of Tumours of the Central Nervous System. WHO Press, 2021.
2. Adams and Victor's Principles of Neurology. McGraw-Hill Education, 2020.
3. DeAngelis LM, Omuro AM. Neuro-oncology: Diagnosis and Treatment. Oxford University Press, 2019.
4. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni Saqlash Vazirligi materiallari, Neyroxirurgiya bo‘yicha klinik yo‘riqnomalar, 2023.
5. Smeltzer SC., Bare BG. Brunner & Suddarth's Textbook of Medical-Surgical Nursing. Lippincott, 2021.
6. Kamilov I. va boshqalar. “Neyroxirurgiya asoslari”, Toshkent tibbiyot akademiyasi, 2022.
7. American Association of Neuroscience Nurses. Care Guidelines for Brain Tumors. 2020.